

İlköğretim’de Çalışan bir Öğretmen Grubunda “Tükenmişlik Durumu” Araştırması

A Study on Teacher Burnout with a Group of Primary School Teachers

Yard. Doç. Dr. Ayşe YILDIZ KIRILMAZ

Araş. Gör. Ümit ÇELEN

Prof. Dr. Nilgün SARP

Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi

ÖZET

Bu çalışma, Ağustos 2000 tarihinde MEB’nın periyodik olarak düzenlediği “Okul Sağlığı Formatörlük Kursuna” katılan 43 ilköğretim öğretmenin tükenmişlik düzeyini saptamak ve grubu tanımlamak için yapılmış dar kapsamlı bir araştırmadır. Çalışmada, araştırma grubunun duyarsızlaşma yönünden en iyi, duygusal tükenme yönünden en kötü durumda oldukları saptanmıştır. Araştırma grubunun yaş, cinsiyet, mezun olunan okul, toplam hizmet süresi, çalışılan kurumdaki hizmet süresi, çocuk sayısı, mesleki verim düzeyini değerlendirme, ders verilen sınıftaki ortalama sınıf mevcudu gibi özelliklerinin tükenmişlik düzeyini etkilemediği, ancak, medeni durum, öğretmenlik mesleğini yapma nedeni, öğretmenlik mesleğini seçme nedeni, mesleği kendilerine uygun bulma durumu, mesleki açıdan geleceği değerlendirme durumu, çalışma ortamından memnuniyet durumu, üstlerinden takdir görme durumu, mesleğin toplumdaki hakkettiği yeri bulma durumu, eğitim sisteminden memnuniyet durumu gibi özelliklerinin ise, tükenmişlik düzeyini etkilediği saptanmıştır. Ayrıca, araştırma grubunun Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarı puanlarının farklı parametrelerden etkilendiği, birbirlerinden bağımsız olarak değiştiği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmenler, Tükenmişlik, ilköğretim

ABSTRACT

This limited-range study is undertaken in 43 primary school teachers who attended the “Tuition on School Health” organized periodically by the Ministry of National Education in August 2000 to determine and classify their levels of burnout. It was revealed that the study cohort scored highest with regard to insensitivity and lowest with regard to emotional burnout. Factors such as age, gender, the institution they got their degrees from, tenure, number of off-springs, average number of students in the classroom did not seem to influence the level of burnout. On the other hand, marital status; the reason why they chose the profession or why they keep on being a teacher; whether or not they feel the profession was right for them, they were happy of their work environment, they were appreciated by their superiors, they thought their profession had a well-deserved place in the opinion of the population and they were contented about the educational system do affect the level of burnout. Additionally, it is observed that insensitivity and personal successes of the cohort were influenced by different parameters and varied independently.

Key words: Teacher burnout, primary education

GİRİŞ

Tükenmişlik kavramı, ilk kez Freudenberger tarafından 1974 yılında ortaya atılmış ve insanların aşırı çalışmaları sonucu işlerinin gereklerini yerine getiremez bir duruma gelmeleri anlamı taşıyan duygusal tükenme durumu olarak tanımlanmıştır (Freudenberger, 1974). Daha sonra Maslach ve Jackson, 1981 yılında konuyu yeniden ele almış, tükenmişliğin en çok kabul gören modelini geliştirmiş ve

tükenmişliği, duygusal tükenme, duyarsızlaşmada artış ve kişisel başarı duygusunda azalma olarak tanımlamıştır (Maslach ve Jackson, 1981). Tükenmişlik, bir stres denklemdir ve ilerleyici bir süreçtir (Ergin, 1992; Çam, 1992). Tükenmenin nedenleri, insanın beklentileri ile ilişkilendirilmektedir. Genellikle gerçek dışı beklentilerin ve gerçek ile beklentiler arasındaki uyumsuzluğun fazla olması sonucunda gelişen bir durumdur (Tümkaya, 1996). Bu konuda yapılmış araştırmalar, tükenmişliğin kişilerde yorgunluk, uykusuzluk, bazı psikosomatik hastalıklar, işten soğuma, işten ayrılma, evlilik yaşantısında sorunlar, alkol ve sigara kullanımında artış gibi sorunlara yol açtığını belirtmektedir (Özer, 1998). İnsan ilişkilerinin yoğun olduğu, insanlarla daha çok yüz yüze çalışılan mesleklerde (tıp doktorluğu, öğretmenlik, yöneticilik gibi), yapılan iş gereği, tükenmişlik durumuna daha sık rastlanmaktadır (Schwab ve Iwanichi, 1982).

Amerikan Stres Enstitüsü'nün yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, öğretmenlik, sağlığı tehlikeye sokan ve günlük yaşamsal problemler ile başa çıkmayı zorlaştıran yüksek riskli meslek gruplarından biri olarak değerlendirilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 1998). Stres, öğretmenler arasında önemli sorunlardan biridir. Dolayısıyla öğretmenlerde tükenmişlik, yaygın görülen ve sadece öğretmenlerde değil, ülkenin eğitim sisteminde de sorunlara yol açan bir durumdur.

Bu araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı'nın gerçekleştirdiği ve periyodik olarak tekrarladığı "Okul Sağlığı Formatörlük Kursu"na katılan 43 ilköğretim okulu öğretmeninde tükenmişlik durumunu saptamak amacı ile yapılmış, dar kapsamlı bir çalışmadır. Tüm öğretmenlere genellenemese de, konu ile ilgili yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Çalışma, bir öğretmen grubu üzerinde, Ağustos 2000 tarihinde yapılmış, bir araştırmadır. Araştırma evrenini, MEB'nin periyodik olarak düzenlediği "Okul Sağlığı Formatörlük" kursuna katılan 43 öğretmen oluşturmuştur. Örnekleme yapılmamış, tüm evren araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) ve 28 sorudan oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

MTÖ, 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte tükenmişlik, "duygusal tükenme", "duyarsızlaşma" ve "kişisel başarı" olmak üzere üç boyutta değerlendirilmektedir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçek puanları, her bir madde için Hiçbir zaman (0), Çok nadir (1), Bazen (2), Çoğu zaman (3), Her zaman (4) olarak, kişisel başarı alt ölçek puanı ise, bunun tersi şekilde değerlendirilmektedir (Sucuoğlu ve Kuloğlu, 1996). Tüm alt ölçeklerden alınan puan yükseldikçe tükenmişliğin arttığı kabul edilmektedir. MTÖ'den genel tükenmişlik puanı ve alt ölçek puanları olmak üzere dört ayrı değerlendirme puanı elde edilmektedir.

Duygusal tükenme alt ölçeği, kişinin mesleği tarafından tüketilmiş ve aşırı yüklenilmiş olma duygularını; duyarsızlaşma alt ölçeği, kişinin hizmet verdiği kişilere karşı duygudan yoksun bir şekilde ve umursamaz davranmasını; kişisel başarı alt ölçeği ise, kişinin, başarı ile sorunların üstesinden gelme duygularını tanımlar.

Verilerin istatistiksel analizi SPSS ile yapılmış, istatistiksel analizde Kruskal Wallis varyans analizi, tekrarlı ölçümler için tek yönlü varyans analizi ve ilişkili t testi kullanılmış, alt ölçeklerden alınan puanlar arasındaki ilişki miktarını belirlemek için Pearson korelasyon tekniğinden yararlanılmıştır. Alt ölçeklerdeki madde sayılarının eşit olmaması nedeni ile, alt ölçek puanlarını birbirleri ile karşılaştırabilmek için puanlar 100'e genellenmiştir. Kritik p değeri 0.05 olarak alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu çalışma MEB'nın Çorum İli'nde düzenlediği, “ Okul Sağlığı Formatörlük Kursuna” katılan 43 ilköğretim okulu öğretmenin sosyo-demografik ve mesleki özelliklerine göre tükenmişlik düzeyini saptamak ve grubu tanımlamak amacı ile yapılmıştır.

Araştırma grubunun bazı sosyo-demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Bazı Sosyo- demografik Özellikleri (n=43)

Cinsiyet*	Sayı	%
Kadın	14	34.1
Erkek	27	65.9
Yaş Grubu**		
30 yaş ve altı	10	23.8
31-40 yaş	16	38.1
41 yaş ve üstü	16	38.1
Medeni Durum**		
Evli	31	73.8
Bekar	11	26.2
Çocuk Sayısı		
Yok	4	9.3
2 ve daha az	13	30.2
3 ve daha çok	26	60.5
Toplam	43	100.0

*İki kişi cevap vermemiştir

**Bir kişi cevap vermemiştir

Araştırma grubunun büyük bir çoğunluğu erkek (%65.9); 31 ve üstü yaş grubunda (%76.2); evli (%73.8); 3 ve daha fazla çocuklu (%60.5) dur.

Araştırma grubunun bazı mesleki özellikleri Tablo 2’de verilmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi, araştırma grubundaki öğretmenlerin %59.2’sinin fakülte mezunu, %64.3’ünün 11 yıl ve daha uzun toplam hizmet süreleri olduğu, %61.9’unun 5 yıl ve daha az bir süredir aynı kurumda çalıştığı gözlenmiştir.

Öğretmenlerin %78.6’sı temelde öğretmenlik mesleğini isteyerek yaptıklarını, %81.4’ü mesleklerini isteyerek seçtiklerini, %83.7’si mesleki açıdan kendilerini verimli gördüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, %86.0’ı meslekleri ile ilgili olarak geleceğe olumlu baktıklarını, %65.1’i çalışma ortamlarından memnun olduklarını, %60.5’i başarıları karşısında üstlerinden takdir gördüklerini belirtmişlerdir. Ancak, %65.0’ı mesleklerini toplumda hakkettiği yerde bulmadığını, %74.4’ü de eğitim sisteminden memnun olmadığını söylemektedir. Sonuçlar, araştırma grubunun çoğunun mesleklerini sevdiklerini, üsleri ile ilişkilerinin genelde iyi olduğunu, ancak öğretmenlik mesleğinin ve eğitim sisteminin sorunlarının kendilerini rahatsız ettiğini göstermektedir.

Tablo2. Araştırma Grubunun Bazı Mesleki Özelliklerine Göre Dağılımı (n=43)

Mezun Olunan Okul*	Sayı	%
Fakülte	25	59.5
Eğitim Enstitüsü/Yüksek Okul	17	40.5
Toplam Hizmet Süresi*		
5 yıl ve daha az	5	11.9
6-10 yıl	10	23.8
11 yıl ve daha fazla	27	64.3
Çalışılan Kurumdaki Hizmet Süresi*		
5 yıl ve daha az	26	61.9
6-10 yıl	11	26.2
11 yıl ve daha fazla	5	11.9
Öğretmenliği İsteyerek Yapma Durumu*		
İsteyerek	33	78.6
İstemeyerek	9	21.4
Öğretmenlik Mesleğini İsteyerek Seçme Durumu		
İsteyerek	35	81.4
İstemeyerek	8	18.6
Mesleği Kendilerine Uygun Bulma		
Bulan	36	83.7
Bulmayan	7	16.3
Meslekteki Verim Düzeyini Değerlendirme		
İyi	38	88.4
Kötü	5	11.6
Mesleki Açından Geleceği Değerlendirme		
İyi	37	86.0
Kötü	6	14.0
Çalışma Ortamından Memnuniyet Durumu		
Memnun	28	65.1
Memnun Değil	15	34.9
Üstlerden Takdir Görme Durumu		
Evet	26	60.5
Hayır	17	39.5
Mesleğin Toplumdaki Hakkettiği Yeri Bulması**		
Evet	14	35.0
Hayır	26	65.0
Eğitim Sisteminden Memnuniyet Durumu		
Memnun	11	25.6
Memnun Değil	32	74.4
Ders Verilen Sınıflardaki Ortalama Sınıf Mevcudu		
30 ve daha az	16	37.2
31-40	14	32.6
41 ve üzeri	13	30.2
Toplam	43	100.0

*Bir kişi cevap vermemiştir

**Üç kişi cevap vermemiştir

Araştırma grubunun Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) puanlarının bazı tanımlayıcı istatistikleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Grubunun Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) Puanlarının Bazı Tanımlayıcı İstatistikleri (n=43)

Alt Ölçekler	Madde Sayısı	Aritmetik Ortalama	En Düşük	En Yüksek	Standart Sapma
Duygusal Tükenme (DT)	9	9.07	1.00	21.00	5.36
Duyarsızlaşma (D)	5	2.38	0.00	10.00	2.38
Kişisel Başarı (KB)	8	6.21	0.00	15.00	3.36
Genel Tükenmişlik (GT)	22	17.66	4.00	41.00	8.99

Grubun genel tükenmişlik puanları 4.00 ile 41.00 arasında değişmekte olup, ortalama puan 17.66'dır. Duygusal tükenme (DT) alt ölçeği puanları 1.00 ile 21.00 arasında olup, ortalaması 9.07; Duyarsızlaşma (D) alt ölçeği puanları 0.00 ile 10.00 arasında olup, ortalaması 2.38; Kişisel başarı (KB) alt ölçeği puanları ise 0.00 ile 15.00 arasında olup, ortalaması 6.21 olarak bulunmuştur. Sonuçlar, benzer bir çalışmadaki sonuçlarla, araştırmaya katılan öğretmenlerin en düşük puanı D alt ölçeğinden, en yüksek puanı da DT alt ölçeğinden almış olmaları nedeni ile uyumlu; GT ve alt ölçek puanlarının, daha düşük olması ile farklıdır (Dolunay, 2001).

Araştırma grubunun MTÖ puan ortalamalarının bazı değişkenlere göre karşılaştırılması Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Araştırma Grubunun Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) Puan Ortalamalarının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması Özet Tablo (n=43)

Değişkenler	DT	D	KB	GT
Yaş	$\chi^2=2.20$	$\chi^2=2.12$	$\chi^2=2.15$	$\chi^2=2.60$
Cinsiyet	Z=-1.28	Z=-0.74	Z=-0.64	Z=-1.36
Medeni Durum	Z=-0.42	Z=-0.77	Z=-2.00*	Z=-1.19
Çocuk Sayısı	$\chi^2=0.07$	$\chi^2=1.67$	$\chi^2=3.26$	$\chi^2=0.40$
Mezun Olunan Okul	Z=-1.52	Z=-1.67	Z=-1.46	Z=-1.93
Toplam Hizmet Süresi	$\chi^2=1.40$	$\chi^2=1.71$	$\chi^2=5.21$	$\chi^2=3.16$
Çalışılan Kurumdaki Hizmet Süresi	$\chi^2=4.01$	$\chi^2=2.89$	$\chi^2=2.72$	$\chi^2=3.86$
Öğretmenlik Mesleğini İsteyerek Yapma Durumu	Z=-2.89*	Z=-2.32*	Z=-1.80	Z=-2.92*
Öğretmenlik Mesleğini İsteyerek Seçme Durumu	Z=-2.65*	Z=-1.99*	Z=-0.19	Z=-2.25*
Öğretmenliği Kendilerine Uygun Görme	Z=-3.10*	Z=-2.98*	Z=-1.54	Z=-3.08*
Meslekteki Verim Düzeyini Değerlendirme	Z=-1.90	Z=-1.68	Z=-0.86	Z=-1.57
Mesleki Açından Geleceği Değerlendirme	Z=-2.34*	Z=-2.59*	Z=-0.48	Z=-1.95
Çalışma Ortamından Memnuniyet Durumu	Z=-1.16	Z=-1.98*	Z=-0.99	Z=-1.56
Üstlerinden Takdir Görme Durumu	Z=-1.57	Z=-0.68	Z=-2.76*	Z=-2.23*
Mesleğin Toplumdaki Hakkettiği Yeri Bulması	Z=-2.93*	Z=-3.09*	Z=-0.51	Z=-2.74*
Eğitim Sisteminden Memnuniyet Durumu	Z=-1.57	Z=-2.07*	Z=-0.43	Z=-0.99
Ders Verilen Sınıflardaki Ortalama Sınıf Mevcudu	$\chi^2=1.54$	$\chi^2=0.98$	$\chi^2=4.92$	$\chi^2=1.00$

* p<0.05

Tablodan da anlaşıldığı gibi, cinsiyete göre GT, D, KB, DT puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Sonuçlar literatürle uyumlu bulunmuştur (Dolunay, 2001; Sucuoğlu ve Kuloğlu, 1996; Çokluk, 1999). Yaş ile tükenmişlik düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu bulgu, literatürde yaş değişkeninin tükenmişlikle ters yönlü bir ilişki göstermesi nedeni ile farklılık göstermektedir (Dolunay, 2001; Sucuoğlu ve Kuloğlu, 1996). Medeni duruma göre genel tükenmişlik düzeyi etkilenmemekte, sadece kişisel başarı alt ölçeği etkilenmektedir. Bekar olan öğretmenlerin kişisel başarı yönünden evlilere oranla tükenmişlikleri daha fazladır. Bu sonuç literatürle medeni durum ile tükenmişlik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkmaması nedeni ile uyumlu bulunmamıştır (Dolunay, 2001; Çokluk, 1999). Çalışılan kurumdaki hizmet süresi tükenmişlik düzeyini etkilememiştir. Bu bulgu literatürle uyumlu bulunmuştur (Dolunay,

2001; Girgin, 1995). Öğretmenlik mesleğini isteyerek seçenler, isteyerek yapanlar, kendilerine uygun bulanlar ve mesleğin toplumda hakkettiği yeri bulduğunu düşünenler lehine olmak üzere, GT, D, ve DT puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunurken, KB puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Dolunay'ın çalışmasında, bu özelliklere göre DT, GT, KB ve D puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır (Dolunay, 2001). Mesleki açıdan geleceği iyi olarak değerlendirenlerin DT ve D düzeylerinin, kötü olarak değerlendirenlerden daha düşük olduğu, KB ve GT düzeyinin etkilenmediği, saptanırken, Dolunay'ın çalışmasında GT, KB, D, DT düzeylerinin etkilendiği belirtilmektedir (Dolunay, 2001). Çalışma ortamından memnun olan öğretmenlerin, D düzeyinin memnun olmayan öğretmenlerden daha düşük olduğu, GT, KB ve DT düzeylerinin etkilenmediği, gözlenmiş, yine Dolunay'ın çalışmasında DT, D, GT, KB düzeylerinin hepsinin etkilendiği belirtilmektedir (Dolunay, 2001). Üstlerinden takdir gördüklerini ifade edenlerin, KB ve GT düzeylerinin, görmediklerini ifade edenlerden daha düşük olduğu, DT ve D düzeylerinin etkilenmediği, Dolunay'ın çalışmasında yine GT, D, DT, KB düzeylerinin hepsinin etkilendiği belirtilmiştir (Dolunay, 2001). Eğitim sisteminden memnun olduklarını ifade edenlerin D alt ölçeği puanlarının, memnun olmadığını belirtenlerden daha düşük olduğu, DT, KB ve GT düzeylerinin eğitimden sisteminden memnun olmaya göre değişmediği saptanmıştır. Dolunay'ın çalışmasında da eğitim sisteminden memnun olmanın KB düzeyini etkilemediği belirtilmektedir (Dolunay, 2001).

Tablo 5. MTÖ Alt Ölçekler Arası Korelasyonları

Alt Ölçekler	DT	D	KB	GT
DT	-	0.70*	0.40*	0.93*
D	0.70*	-	0.16	0.74*
KB	0.40*	0.16	-	0.69*
GT	0.93*	0.74*	0.66*	-

* Aralarındaki korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Alt ölçeklerden alınan puanların birbirleriyle ve genel tükenmişlik puanları ile olan korelasyonları Tablo 5'te verilmiştir. Alt ölçekler ile genel tükenmişlik puanı arasında 0.69 ile 0.93 arasında değişen istatistiksel olarak anlamlı pozitif korelasyonlar gözlenmiştir. Alt ölçeklerin birbirleri ile olan ilişkilerine bakıldığında ise, DT alt ölçeğinin D ve KB alt ölçekleri ile istatistiksel olarak anlamlı şekilde ilişkili olduğu; D alt ölçeği ile KB alt ölçeği arasında anlamlı bir korelasyon olmadığı görülmektedir. Bu konuda yapılmış bir çalışma sonuçlarından, sonuçlarımız farklılık göstermiştir (Dolunay, 2001). Dolunay'ın çalışmasında, bütün alt ölçeklerin birbirleriyle ve alt ölçeklerin genel tükenmişlik puanı ile pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğu bulunurken, çalışmamızda, D alt ölçeği ile KB alt ölçeği arasında anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır (Dolunay, 2001). Bu sonuç, bu araştırma grubu için, duyarsızlaşma ve kişisel başarıyı farklı etkenlerin etkilediğini dolayısıyla, birbirlerinden bağımsız olarak değiştiklerini göstermektedir.

Tablo 6. Araştırma Grubunun Standardize Edilmiş MTÖ Puan Ortalamaları

Alt Ölçekler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Analiz
DT	25.19	14.90	
D	11.86	11.90	F= 154.18
KB	19.40	10.49	P<0.05
GT	20.06	10.21	
DT- D	t= 8.12, p<0.05		
DT- KB	t= 2.65, p<0.05		
D- KB	t= -3.41, p<0.05		

Araştırma grubunun MTÖ alt ölçekleri ve genel tükenmişlik puanları ortalamaları Tablo 6'da verilmiştir. Alt ölçeklerden alınan puanların ortalamalarının birbirinden istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklı olduğu görülmektedir (F=154.18, p<0.05). En düşük puan Duyarsızlaşma; en yüksek

puan Duygusal Tükenme alt ölçeklerinden alınmıştır. Sonuçlar literatürle benzerlik göstermektedir (Dolunay, 2001).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma grubundan elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Yaş, cinsiyet, mezun olunan okul, toplam hizmet süresi, çalışılan kurumdaki hizmet süresi, çocuk sayısı, mesleki verim düzeyini değerlendirme, ders verilen sınıftaki ortalama sınıf mevcudunun tükenmişlik düzeyini etkilemediği,
- Medeni durumun GT düzeyini etkilemediği, sadece KB alt ölçeğini etkilediği (bekar olanların kişisel başarı yönünden daha tükenmiş durumda oldukları),
- Öğretmenlik mesleğini isteyerek yapanların, GT, D, ve DT düzeylerinin, istemeyerek yapanlardan daha düşük olduğu, KB düzeyinin etkilenmediği,
- Öğretmenlik mesleğini isteyerek seçenlerin, GT, D ve DT düzeylerinin, istemeyerek seçenlerden daha düşük olduğu, KB düzeyinin etkilenmediği,
- Öğretmenlik mesleğini kendilerine uygun bulanların, DT, D ve GT düzeylerinin, uygun bulmayanlardan daha düşük olduğu, KB düzeyinin etkilenmediği,
- Mesleki açıdan geleceği iyi olarak değerlendirenlerin DT ve D düzeylerinin, kötü olarak değerlendirenlerden daha düşük olduğu, KB ve GT düzeyinin etkilenmediği,
- Çalışma ortamından memnun olan öğretmenlerin, D düzeyinin memnun olmayan öğretmenlerden daha düşük olduğu, GT, KB ve DT düzeylerinin etkilenmediği,
- Üstlerinden takdir gördüklerini ifade edenlerin, KB ve GT düzeylerinin, görmediklerini ifade edenlerden daha düşük olduğu, DT ve D düzeylerinin etkilenmediği,
- Mesleğin toplumdaki hakkettiği yeri bulduğunu belirtenlerin, DT, D ve GT düzeylerinin, hakkettiği yeri bulmadığını belirtenlerden daha düşük olduğu, KB düzeyini etkilemediği,
- Eğitim sisteminden memnun olduklarını ifade edenlerin, D düzeyinin memnun olmadığını belirtenlerden daha düşük olduğu, ancak, DT, KB ve GT düzeylerini etkilemediği,
- Araştırma grubunun D ve KB'larının farklı şeylerden etkilendiği, birbirlerinden bağımsız olarak değiştiği,
- Araştırma grubunun, D yönünden en iyi, DT yönünden en kötü durumda oldukları saptanmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulmuştur;

- Meslek seçiminde iyi bir danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilmeli, böylelikle öğretmenlerin mesleklerini isteyerek seçmeleri sağlanmalı,
- Öğretmenlik mesleğinde verim düzeyi ve iş doyumunu artırılmalı,
- Okul yöneticileri ve müfettişler, öğretmenlerin olumlu davranışlarını gerek sözel olarak, gerekse yazılı olarak takdir etmekten kaçınmamalı, yöneticilerle öğretmenler arasında sağlıklı bir iletişim kurulmalı, yöneticiler, çalışanları desteklemeli, motive etmeli ve güdülemeli,

- Eğitim sisteminden kaynaklanan ve öğretmenlerin başarısını ve motivasyonunu bozan sistemle ilgili sorunlar çözümlenmeli,
- Öğretmenlik mesleğinin toplumdaki yerinin yükseltilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Baltaş, A. & Baltas, Z. (1998). Stres ve başa çıkma yolları (18. Baskı) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çam, O. (1992), Tükenmişlik envanterinin geçerlilik ve güvenilirliğinin araştırılması, VII. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ankara, Ed.: R. Bayraktar, İ. Dağ, 155.
- Çokluk, Ö. (1999), Zihinsel ve işitme engelliler okulunda görev yapan yönetici ve öğretmenlerde tükenmişliğin kestirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dolunay, A. B. (2001). Keçiören ilçesi genel liseler ve teknik-ticaret-meslek liselerinde görevli öğretmenlerde tükenmişlik durumu araştırması. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ergin, C. (1992), Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve maslach tükenmişlik ölçeğinin uyarlanması, VII. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ankara Ed.: R. Bayraktar, İ. Dağ, 144.
- Freudenberger, N. J. (1974). Staff burnout. Journal of Social Issues, 30, 159-165.
- Girgin , G. (1995), İlkokul öğretmenlerinde meslekten tükenmişliğin gelişimini etkileyen değişkenlerin analizi ve bir model önerisi, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Maslach, C. & Jackson, S. E. (1981), The measurement of experienced burnout, Journal of Occupational Behavior, 2, 99-113.
- Özer, R. (1998). Rehber öğretmenlerde tükenmişlik düzeyi, nedenleri ve çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Schwab, R. L & Iwanichi, E. F. (1982), Who are our burnedout teacher, Educational Research Quarterly, 77: 2, 5-17.
- Sucuoğlu, B., Kuloğlu, N. (1996), Özürlü çocuklarla çalışan öğretmenlerde tükenmişliğin değerlendirilmesi, Türk Psikoloji Dergisi, 10: 36.
- Tümkiye, S. (1996), Öğretmenlerdeki tükenmişlik görülen psikolojik belirtiler ve başa çıkma davranışları, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.